

Dejvid Grejber: Fragmenti anarhističke antropologije

Q: Koliko glasača je potrebno da bi se promenila sijalica?

A: Nijedan. Zato što glasači ne mogu ništa da promene.

Ne postoji, naravno, jedinstven anarhistički program – niti bi mogao da postoji – ali možda bi bilo korisno uputiti čitaoca u aktuelne pravce razmišljanja i organizovanja.

(1) Globalizacija i ukidanje nejednakosti na relaciji sever–jug

Kao što sam već spomenuo, „antiglobalizacijski pokret” je po nadahnuću sve više anarhistički orijentisan. Dugoročno gledano, anarhistički stav po pitanju globalizacije je jasan: brisanje nacionalnih država značiće i nestanak nacionalnih granica. Ovo je istinska globalizacija. Sve drugo je prevara. U međuvremenu, postoje različite vrste konkretnih predloga u vezi toga kako poboljšati situaciju u ovom trenutku, bez oslanjanja na etatističke, protekcionističke, pristupe. Jedan primer:

Jednom prilikom, tokom protesta neposredno pre Svetskog ekonomskog foruma, gomila tajkuna, korporacijskih promotera i političara pretvarala se da raspravlja o načinima za ublažavanje globalnog siromaštva, dok su se umrežavali i ispijali koktele u hotelu Waldorf Astorija. Bio sam pozvan da se uključim u radio debatu sa jednim od njihovih predstavnika. Na kraju je ovaj zadatak dodeljen drugom aktivisti, ali sam ipak stigao da pripremim program za koji mislim da bi u tri koraka mogao lepo da reši ovaj problem:

- trenutno otpisivanje celokupnog međunarodnog duga (otpisivanje ličnog duga takođe možda nije loša ideja, ali to je druga tema.)

- trenutno ukidanje svih patenata i drugih prava na intelektualnu svojinu koja se tiču tehnologije starije od godinu dana
- uklanjanje svih restrikcija na globalnu slobodu putovanja ili prebivanja.

Ostalo bi se manje-više rešilo samo od sebe. Čim bi prosečnom stanovniku Tanzanije ili Laosa bilo dozvoljeno da se preseli u Mineapolis ili Rotterdam, vlade svih bogatih i moćnih zemalja na svetu bi svakako odlučile da je najvažnije postarati se da ljudi žele da ostanu u Tanzaniji i Laosu. Da li stvarno mislite da ne bi mogle da smisle nešto?

Suština je u tome da bi, uprkos beskonačnoj priči o „kompleksnim, suptilnim, upornim problemima“ (čime se opravdavaju decenije skupog istraživanja od strane bogatih i njihovih dobro plaćenih pomoćnika), anarhistički program verovatno rešio većinu tih problema u roku od pet ili šest godina. Ali, reći ćete, ovi zahtevi su potpuno nerealni! Tako je. Ali zašto nisu realni? Uglavnom zato što oni bogataši koji se sastaju u Valdorfu nikada ne bi pristali na to. Upravo zato kažemo da su oni sami po sebi problem.

(2) Borba protiv rada

Borba protiv rada uvek je bila od centralnog značaja za anarhističko organizovanje. Pod ovim ne mislim na borbu za bolje uslove rada ili za veće zarade, već na borbu za potpuno eliminisanje rada kao sredstva za dominaciju. Odatle potiče slogan IRS (Industrijski radnici sveta – IWW, Industrial Workers of the World) „protiv sistema nadnica“. Ovo je, naravno, dugoročni cilj. Kratkoročno gledano, ono što ne može biti eliminisano odmah, može barem biti umanjeno. Na prelazu između dva veka, Voblijevci (članovi IRS-a) i drugi anarhisti odigrali su centralnu ulogu u osvajanju prava radnika na petodnevnu radnu nedelju i osmočasovno radno vreme.

U Zapadnoj Evropi socijaldemokratske vlade sada ponovo skraćuju trajanje radne nedelje, po prvi put nakon gotovo sto

godina. One uvode vrlo sitne promene (radna nedelja se skraćuje sa 40 na 35 sati), ali u SAD niko čak i ne pominje tako nešto. Umesto toga, oni raspravljaju da li da ukinu uvećano plaćanje za prekovremeni rad. Sve ovo uprkos činjenici da Amerikanci već sada provode više vremena radeći nego bilo koja druga populacija na svetu, uključujući Japance. Tako su se ponovo pojavili Voblijevci, sa onim što je još 1920-ih trebalo da bude sledeći korak njihovog programa: radna nedelja od 16 sati („radna nedelja od 4 dana, radni dan od 4 sata“). Opet, na prvi pogled, ovo deluje potpuno nerealno, čak ludo. No, da li je iko sproveo studiju izvodljivosti? Na kraju krajeva, stalno se pokazuje da je veliki deo radnih sati u Americi zapravo potreban samo da bi se kompenzovali problemi nastali upravo zbog toga što Amerikanci previše rade. (Setite se poslova kao što su noćna smena za dostavljača pice ili radnika koji kupaju pse ili onih žena koje vode noćne dnevne boravke za decu žena koje moraju da rade noću brinući o deci poslovnih žena... da ne pominjemo beskrajne sate koje potroše specijalisti za otklanjanje emotivne i fizičke štete nastale usled preoptećenosti radom, povreda, samoubistava, razvoda, ubilačkih divljanja, proizvođači lekove za smirivanje dece...).

Dakle, koji su poslovi zaista neophodni?

Za početak, postoji mnogo poslova čiji nestanak bi (gotovo svi bi se složili oko toga) predstavljao čist dobitak za čovečanstvo. Razmotrimo na primer osobe koje se bave telemarketingom, proizvođače izduženih limuzina ili, kad smo kod toga, korporativne advokate. Takođe bismo mogli da eliminišemo celokupnu marketinšku i PR industriju, otpustimo sve političare i njihovo osoblje, eliminišemo svakoga ko ima bilo kakve veze sa HMO¹[Organizacije koje se bave zdravstvenim osiguranjem u SAD (prim. prev.)], a da se pri tom i ne dotaknemo osnovnih društvenih funkcija. Eliminisanje reklamiranja bi takođe smanjilo proizvodnju, transport i prodaju nepotrebnih proizvoda, jer će ljudi već nekako naći način da saznaju i dođu do onih proizvoda koje zaista žele ili

su im potrebni. Eliminisanje radikalnih nejednakosti značilo bi da nam više ne bi bile potrebne usluge većine, od miliona ljudi koji su trenutno zaposleni kao vratari, privatno obezbeđenje, čuvari u zatvorima ili pripadnici SWAT²[Special Weapons and Tactics – Specijalne bezbednosne jedinice (prim. prev)] timova – da ne pominjemo vojsku. Van pomenutih poslova, morali bismo malo da istražimo. Finansijeri, agenti osiguranja i investicioni bankari su svi u suštini zapravo parazitska bića, ali možda postoje neke korisne funkcije u ovim sektorima, koje ne mogu prosto da budu zamenjene softverom. Sve u svemu, ukoliko bismo identifikovali poslove koji su zaista neophodni za očuvanje udobnog i ekološki održivog životnog standarda, i u skladu s time izvršili preraspodelu radnih sati, možda bismo otkrili da je voblijevska platforma savršeno realistična. Ovo je posebno tačno ako imamo na umu da niko ne bi bio prisiljen da prestane da radi posle četiri sata ukoliko to ne želi. Mnogi ljudi zaista uživaju u svojim poslovima, svakako više nego što bi uživali da lenstvuju i ne rade ništa po ceo dan (zato u zatvorima kada žele da kazne zatvorenike oduzimaju im pravo na rad), a ako bismo eliminisali beskrajna poniženja i sadomazohističke igrice koje neizbežno prate organizacije ustrojene od vrha na dole, dâ se pretpostaviti da bi još više ljudi uživalo u svojim poslovima. Možda se čak ispostavi da niko neće morati da radi više nego što želi.

mala napomena:

Istina, sve ovo podrazumeva potpunu reorganizaciju rada, neku vrstu „post-revolucionarnog” scenarija, za koji tvrdim da je neophodna alatka kako bismo uopšte mogli da počnemo da razmišljamo o ljudskim mogućnostima, uprkos tome što revolucija verovatno nikada neće poprimiti tako apokaliptički oblik. Ovo, naravno, povlači pitanje „ko će raditi prljave poslove?” – pitanje koje se stalno baca u lice anarhistima i drugim utopistima. Petar Kropotkin je davno istakao grešku u samom ovom pitanju. Ne postoji razlog zašto bi prljavi poslovi

morali da postoje. Ako bismo neprijatne zadatke podělili ravnomerno, to bi značilo da bi i svi vrhunski svetski naučnici i inženjeri morali takođe da ih obavljaju; u tom slučaju bismo mogli gotovo odmah da očekujemo nastanak samo-čistećih kuhinja i robota koji kopaju ugalj.

Sve ovo je sporedna misao, jer ono na šta želim da se fokusiram u ovom poslednjem poglavlju jeste:

(3) DEMOKRATIJA

Ovo čitaocu može da ponudi uvid u to kakvo je zapravo anarhističko, ili anarhijom inspirisano, organizovanje – neke konture novog sveta već se grade u ljušturi starog – i da pokaže kako bi tome mogla da doprinese naša nepostojeća nauka, ova istorijsko-etnografska perspektiva koju pokušavam ovde da razvijem.

Prvi ciklus novog globalnog ustanka – ono što mediji i dalje nastavljaju da nazivaju „antiglobalizacijskim pokretom”, iako je taj naziv sve smešniji – započeo je sa autonomnim oblastima Čijapasa³[Država na jugu Meksika u kojoj su Zapatisti podigli ustanak 1994. godine (prim. prev.)], a kulminirao sa *asambleas barreales* (slobodnim skupštinama) u Buenos Ajresu i gradovima širom Argentine. Teško da ovde ima mesta da se ispriča cela priča: počelo je sa Zapatistima, njihovim odbacivanjem ideje o preuzimanju vlasti i pokušajem da se umesto toga napravi model demokratskog samoorganizovanja koji bi inspirisao ostatak Meksika; sledi njihovo iniciranje međunarodne mreže (People’s Global Action ili PGA) koja je zatim pozivala na dane akcije protiv STO (u Sijetlu), MMF (u Vašingtonu, Pragu...) i tako dalje; i konačno dolazi do kolapsa argentinske ekonomije i ogromnog narodnog ustanka koji je ponovo odbacio ideju da se rešenje može pronaći u prostoj zameni jedne grupe političara drugom. Slogan argentinskog pokreta je od početka bio *que se vayan todas* – otarasimo se svih njih. Umesto nove vlade, stvorili su široku mrežu alternativnih institucija, među kojima su bile narodne skupštine koje su upravljale svim

gradskim četvrtima (pravo učešća nisu imali samo oni koji su bili zaposleni u političkim strankama), stotine okupiranih fabrika kojima su upravljali sami radnici, složen sistem „robne razmene” i novi sistem zasnovan na alternativnoj valuti da bi se održala operativnost – ukratko, jedna beskrajna varijacija na temu direktne demokratije.

Sve ovo se odigralo potpuno ispod radara korporativnih medija, koji su potpuno pogrešno shvatili poentu ove velike mobilizacije. Organizovanje ovih akcija trebalo je da bude živa ilustracija toga kako bi istinski demokratski svet mogao da izgleda, od veselih marioneta do pažljive organizacije srodnih grupacija i savetodavnih veća, pri čemu je sve funkcionisalo bez liderske strukture, uvek na osnovu direktne demokratije bazirane na principu konsenzusa. Većina ljudi, kada bi samo čula za predlog ovakve vrste organizovanja, otpisala bi ga kao pusti san; ali ipak je upalilo i to toliko efektivno da policijske uprave od jednog do drugog grada nisu znale kako da se nose sa ovim. Naravno, ovo je imalo veze i sa dotad neviđenim taktikama (stotine aktivista obučenih kao vile golicalo je policiju perjanim pajalicama ili su bili obloženi sa toliko guma na naduvavanje i jastučića da je izgledalo kao da se kotrljaju preko barikada poput Michelin čovečuljka, nesposobnog da nanese štetu bilo kome, ali istovremeno otpornog na pendreke...), koje su potpuno preokrenule tradicionalne kategorije nasilja i nenasilja.

Kada su demonstranti u Sijetlu skandirali „ovako izgleda demokratija” hteli su da ih bukvalno shvate. U najboljem maniru direktne akcije ne samo da su se suprotstavili određenoj vrsti moći, razotkrivajući njene mehanizme i pokušavajući da je bukvalno zaustave u koraku, već su to učinili na način koji je pokazao zašto je vrsta društvenih odnosa na kojoj ta moć počiva zapravo nepotrebna. Zato su sve one snishodljive primedbe da pokretom dominira gomila glupih klinaca bez koherentne ideologije potpuno promašile suštinu. Različitost je bila u funkciji decentralizovane vrste

organizovanja, a takvo organizovanje u stvari jeste ideologija pokreta.

Ključni termin u novom pokretu je „proces“, pod čime se misli na proces donošenja odluka. U Severnoj Americi donošenje odluka je gotovo bez izuzetka zasnovano na nekom procesu traženja konsenzusa. Ovo je, kao što sam pomenuo, mnogo manje ideološki ograničavajuće nego što može da zvuči, zato što iza svakog dobrog procesa zasnovanog na konsenzusu stoji pretpostavka da niko ne bi trebalo čak ni da pokušava da navodi druge na svoj način razmišljanja; svrha procesa zasnovanog na konsenzusu je u tome da se grupi omogući da donese odluku o zajedničkom pravcu delanja. Umesto da se glasa o predlozima, da se oni usvajaju ili odbijaju, na predlozima se radi, oni se dopunjuju, sazrevaju ili se potpuno iznova kreiraju, sve dok se ne dođe do rešenja sa kojim svako može da se složi. Kada se dođe do krajnje faze, do samog „pronalaženja konsenzusa“, postoje dva nivoa potencijalnog protivljenja: osoba može da „ostane po strani“, čime kazuje „meni se ovo ne sviđa i ne želim da učestvujem, ali ne bih želeo da sprečavam druge da učestvuju“, ili da „blokira“, što ima isti efekat kao veto. Do blokade može doći samo ako neko smatra da izneti predlog krši osnovne principe ili razloge postojanja grupe. Moglo bi se reći da je uloga koju Ustav SAD-a dodeljuje sudovima, da obaraju pravne odluke koje krše ustavne principe, ovde dodeljena bilo kome ko ima hrabrosti da se suprotstavi volji grupe (mada, naravno, postoje i načini suprotstavljanja neprincipijelnom blokiranju).

Moglo bi se naširoko pričati o složenim i iznenađujuće sofisticiranim metodama koje su razvijene da bi sve ovo funkcionisalo; o vrstama modifikovanog konsenzusa potrebnog kod veoma velikih grupa; o načinu na koji konsenzus sam po sebi osnažuje princip decentralizacije tako što osigurava da niko zapravo ne želi da iznosi predloge pred vrlo veliku grupu ako baš ne mora; o načinima da se rešavaju konflikti i osigura rodna ravnopravnost... Suština je u tome da se ovde govori o

direktnoj demokratiji koja se veoma razlikuje od one koju najčešće povezujemo sa ovim terminom – ili, što se toga tiče, sa onom vrstom koju su obično koristili evropski i severnoamerički anarhisti ranijih generacija, ili koju još uvek koriste, recimo, u urbanim argentinskim *asambleas*⁴[*Skupštine (prim. prev.)*]. U Severnoj Americi proces zasnovan na konsenzusu nastao je pre svega u okviru feminističkog pokreta, kao deo jake reakcije na neke od najomraženijih, samoveličajućih mačo stilova vođstva tokom 1960-ih u okviru Nove Levice. Veliki deo ove procedure je prvobitno preuzet od Kvekera i grupa inspirisanih Kvekerima; Kvekeri su, sa druge strane, tvrdili da su njih inspirisale prakse američkih Indijanaca. U istorijskom smislu teško je utvrditi koliko je ova druga tvrdnja tačna. Ipak, znamo da je donošenje odluka kod indijanskih zajednica funkcionisalo na nekoj vrsti konsenzusa. U stvari, tako funkcioniše većina narodnih zborova širom sveta, od zajednica koje govore celtalski (tzeltal) ili cocilski (tzotzil) ili toholobalski (tojolobal) u Čijapasu do malgaških *fokon'olona*. Nakon što sam živeo na Madagaskaru dve godine, kada sam prvi put počeo da pohađam sastanke Mreže direktne akcije u Njujorku bio sam iznenađen koliko mi je sve to bilo poznato – glavna razlika je bila u tome što je proces u okviru Mreže bio daleko formalniji i eksplicitniji. Morao je da bude, jer su svi u Mreži (DAN – Direct Action Network) tek otkrivali kako se donose odluke ovim putem, pa je sve moralo detaljno da se objašnjava; dok na Madagaskaru svi tako rade od trenutka kada nauče da govore.

U stvari, kao što antropolozi znaju, skoro svaka ljudska zajednica koja mora da donosi grupne odluke koristila je neku varijaciju onoga što ja nazivam „procesom zasnovanim na konsenzusu” – zapravo, svaka koja se na neki način ne oslanja na tradiciju antičke Grčke. Većinska demokratija, u formalnom smislu, po Robertovim Pravilima uređenja⁵[Robert's Rules of Order – najčešće korišćen priručnik za parlamentarne procedure u SAD (prim. prev.)], retko nastaje sama od sebe. Zanimljivo

je da se gotovo niko, uključujući antropologe, ne pita zašto je to tako.

Jedna hipoteza.

Većinska demokratija je, po svom poreklu, suštinski vojna institucija.

Naravno, neobična predrasuda zapadne istoriografije jeste da je u pitanju jedina vrsta demokratije koja se uopšte može smatrati za „demokratiju”. Obično nam se govori da je demokratija nastala u Atini u antičko doba – kao nauka ili filozofija, tako i demokratija predstavlja grčki izum. Nikad nije potpuno jasno šta ovo zapravo treba da znači. Da li bi trebalo da verujemo da se niko pre Atinjana nikada nigde nije dosetio da okupi sve članove jedne zajednice da bi se donele zajedničke odluke, na način da svako ima jednako pravo glasa? To bi bilo smešno. Jasno je da je postojalo mnogo egalitarnih društava tokom istorije – mnoga od njih su bila daleko egalitarnija nego atinsko, mnoga koja mora da su postojala pre 500 g. p.n.e. – i naravno da su morala da imaju neku vrstu procedure za donošenje odluka od zajedničkog značaja. Ipak, nekako se uvek pretpostavlja da te procedure, kakve god da su bile, nikako nisu mogle da budu u pravom smislu „demokratske”.

Čak i učenjaci sa inače besprekornim radikalnim uverenjima, promoteri direktne demokratije, ponekad imaju tendenciju da se saviju kao perece kada pokušavaju da opravdaju ovakav stav. Ne-Zapadne egalitarističke zajednice su „zasnovane na srodstvu”, kaže Marej Bukčín. (A Grčka nije bila? Naravno, atinska agora nije sama po sebi bila zasnovana na srodstvu, ali nije ni malgaška *fokon'olona* ili balinežanska *seka*. Pa šta?) „Neki govore o demokratiji Irokeza ili Berbera”, kaže Kornelijus Kastorijadis, „ali to je zloupotreba termina. U pitanju su primitivna društva koja pretpostavljaju da im je društveni poredak dat od strane bogova ili duhova, a ne da je ustanovljen od strane samih ljudi, kao što je to bilo u Atini.” (Zaista? U stvari, „Liga Irokeza” je bila sporazumna

organizacija koja je posmatrana kao zajednički dogovor, stvoren u istorijskim vremenima i stalno podložan promenama.) Argumenti nikad nemaju smisla. No, i ne moraju, zato što se ovde uopšte ne radi o argumentima, koliko o prostom odmahivanju rukom.

Pravi razlog odbijanja većine učenjaka da posmatraju seosko veće Sulavezija ili Talenzija kao „demokratsko” – osim prostog rasizma, nevoljnosti da se prizna da je bilo ko koga su Zapadnjaci tako nekažnjeno masakrirali mogao biti na nivou Perikla – leži u tome što oni ne glasaju. Istina, ovo je zanimljiva činjenica. Zašto ne? Ako prihvatimo ideju da su podizanje ruku ili smeštanje svih onih koji podržavaju neki predlog na jednu stranu trga, dok oni koji su protiv stoje na drugoj strani, baš toliko sofisticirane ideje da nikome ne bi pale na pamet dok ih neki antički genije nije „izmislio”, zašto se onda tako retko koriste? Opet se čini da imamo primer eksplicitnog odbacivanja. Iznova i iznova, širom sveta, od Australije do Sibira, egalitarne zajednice preferirale su neku varijaciju procesa zasnovanog na konsenzusu. Zašto?

Predlažem sledeće objašnjenje: u zajednici u kojoj se komunicira licem u lice mnogo je lakše saznati šta većina članova zajednice želi da uradi, nego smisliti kako da se u nešto ubede oni koji to ne žele. Odlučivanje putem konsenzusa je tipično za društva u kojima ne postoji šansa da se manjina natera da se složi sa odlukom većine – bilo zato što ne postoji država sa svojim monopolom na prisilu, ili zato što država nema nikakve veze sa donošenjem odluka na lokalnom nivou. Ako ne postoji način da se oni koji smatraju odluku većine lošom prinude da je prihvate, onda je glasanje poslednje što bi neko želeo: javno takmičenje u kome neko mora da izgubi. Glasanje bi verovatno bilo najlakše sredstvo koje bi dovelo do ponižavanja, stvaranja odbojnosti, mržnje, a na kraju i do razaranja samih zajednica. Ono što vidimo kao komplikovan i težak proces nalaženja konsenzusa je, u stvari, dug proces tokom kojeg se osigurava da nijedna osoba neće

otići misleći da su njena stanovišta bila potpuno zanemarena.

Možemo reći da većinska demokratija može da nastane samo kada se podudare dva faktora:

1. osećanje da svi ljudi treba da imaju jednako pravo glasa u donošenju grupnih odluka, i
2. aparat prisile koji je u stanju da sprovede te odluke.

Tokom najvećeg dela ljudske istorije veoma retko se dešavalo da oba faktora postoje u isto vreme. Tamo gde postoje egalitarna društva, obično se sistematska prisila smatra pogrešnom. Tamo gde je postojala mašinerija prisile, onima koji su je koristili, nije ni padalo na pamet da sprovode bilo kakvu volju naroda.

Jasno je zašto je važno to što je antička Grčka bila jedno od najviše takmičarski nastrojenih društava poznatih tokom istorije. U pitanju je bilo društvo koje je imalo tendenciju da sve pretvara u javno nadmetanje, od atletike do filozofije ili tragične drame, ili bilo čega drugog. Zato ne deluje baš kao iznenađenje to što su i donošenje političkih odluka pretvorili u javno takmičenje. Još je značajnije to što je odluke donosio naoružani narod. Aristotel, u svojoj *Politici*, zapaža da ustrojstvo grčkog grada-države uglavnom zavisi od toga koja je najvažnija grane vojske: ukoliko je to konjica, onda je u pitanju aristokratija, jer su konji skupi. Ako je to oklopna pešadija, onda će biti oligarhija, jer nisu svi mogli da priušte oklop i trening. Ukoliko im je moć zasnovana na mornarici i lakoj pešadiji, može se očekivati da će to biti demokratija, jer svako ume da vesla ili da koristi praćku. Drugim rečima, ako je čovek naoružan, onda se njegovo mišljenje mora uzeti u obzir. Najbolje se može videti kako je ovo funkcionisalo u Ksenofontovoj *Anabazi*, koja govori o vojsci grčkih plaćenika koji iznenada ostaju bez vođe, izgubljeni usred Persije. Oni prvo biraju nove oficire, a potom kolektivno glasaju o tome šta da rade sledeće. U ovakvom slučaju, čak i da je odnos glasova bio 60/40, svi bi mogli da

vide kakav je odnos snaga i šta bi se desilo ukoliko dođe do sukoba. Svako glasanje je, u pravom smislu te reči, bilo osvajanje.

Rimske legije su na sličan način znale da budu demokratske; ovo je bio glavni razlog zašto im nikada nije bilo dozvoljeno da uđu u grad Rim. A kada je Makijaveli oživeo ideju demokratske republike na početku „moderne” ere, odmah se vratio na koncept naoružanog naroda.

Ovo bi moglo da objasni sam termin „demokratija”, koji je čini se skovan kao uvreda od strane elitističkih protivnika ovakvog uređenja: on bukvalno znači „sila” ili čak „nasilje” naroda.

Kratos, ne *archos*⁶ [Snaga, ne vladar. Prim. prev.]. Elitisti koji su skovali ovaj termin uvek su smatrali da se demokratija ne razlikuje suviše od obične pobune ili vladavine rulje; doduše, njihovo rešenje je bilo stalno osvajanje naroda od strane nekog drugog. I što je ironično, kada su uspevali da upravo iz ovog razloga suzbiju demokratiju, što se često dešavalo, rezultat je bio taj da je narod svoju volju izražavao baš putem pobuna, prakse koja je postala prilično institucionalizovana, recimo, u carskom Rimu ili u Engleskoj tokom 18. veka.

Sve ovo ne znači da direktne demokratije – na način na koji su praktikovane, na primer, u srednjovekovnim gradovima ili na gradskim sastancima u Novoj Engleskoj – nisu obično predstavljale mirna i dostojanstvena dešavanja; iako se može pretpostaviti da je i tu u osnovi postojala neka vrsta traženja konsenzusa. Ipak, ovaj vojni podtekst dozvolio je autorima Federalističkih zapisa (*The Federalist Papers*), kao i gotovo svim pismenim ljudima tog doba, da uzmu zdravo za gotovo da je ono što su nazivali „demokratijom” – pod čim su mislili na direktnu demokratiju – po svojoj prirodi najnestabilniji, turbulentni oblik vladavine, uz to i oblik vladavine koji ugrožava prava manjina (a konkretna manjina koju su imali na umu u ovom slučaju bili su bogataši). Tek

nakon što je termin „demokratija” gotovo potpuno transformisan, tako da je u njega uključen princip predstavljanja – termin koji sam po sebi ima vrlo neobičnu istoriju, jer kao što Kornelijus Kastorijadis ističe, on se prvobitno odnosio na one koji su predstavljali narod pred kraljem, unutrašnje ambasadore u stvari, a ne one koji su sami imali moć u bilo kakvom smislu – mogao je da bude rehabilitovan, u očima političkih teoretičara privilegovanog porekla, te je tada stekao značenje koje ima danas.

U nekom smislu ispada da anarhisti smatraju da su u pravu svi oni desničarski politički teoretičari koji insistiraju na tome da „Amerika nije demokratija, već republika”. Razlika je u tome što anarhistima to smeta. Oni smatraju da bi trebala da bude demokratija. Doduše, sve veći broj njih prihvata da ni tradicionalna elitistička kritika većinske demokratije nije sasvim bez osnova.

Ranije sam već pomenuo da je svaki društveni poredak na neki način u ratu sa samim sobom. Ona društva koja ne žele da uspostave nasilni aparat za sprovođenje odluka nužno moraju da razviju aparat za stvaranje i održavanje društvenog konsenzusa (makar u najužem smislu, tako što će se osigurati da oni koji se protive mogu da osećaju da su sami slobodno izabrali da se slože sa lošim odlukama); kao očigledan rezultat, ovaj unutrašnji rat se na kraju projektuje spolja i manifestuje u beskrajnim noćnim bitkama i raznim oblicima nasilja. Većinska direktna demokratija stalno pretila da će razotkriti te linije sukoba. Iz ovog razloga, ona ima tendenciju da bude prilično nestabilna: ili preciznije rečeno, ukoliko potraje, to je zahvaljujući tome što su njene institucionalne forme (srednjovekovni grad, gradski saveti Nove Engleske, ali što se toga tiče i istraživanja javnog mnjenja, referendumima...) skoro uvek smeštene unutar šireg okvira vladavine, u kome vladajuće elite koriste tu istu nestabilnost da bi opravdale svoj krajnji monopol nad sredstvima nasilja. Na kraju, ova pretnja nestabilnosti postaje izgovor za jednu toliko minimalnu vrstu

„demokratije“ koja se svodi na insistiranje da vladajuće elite treba povremeno da se konsultuju sa „javnošću“ – u okviru pažljivo nameštenih takmičenja, prepunih besmislenih dvoboja i turnira – kako bi iznova utvrdile svoje pravo da nastave da donose odluke umesto drugih.

Ovo je zamka. Zbog stalnog klackanja između ova dva koncepta ostaje ekstremno mala verovatnoća da se ikada može zamisliti da bi bilo moguće da ljudi zaista upravljaju sopstvenim životima, bez pomoći „predstavnik“. Zbog ovoga je novi globalni pokret započeo upravo sa novim promišljanjem samog značenja demokratije. Da bi se to učinilo potrebno je, još jednom, suočiti se sa činjenicom da „mi“ – bilo kao „Zapad“ (šta god to značilo), kao „moderni svet“ ili bilo šta drugo – nismo toliko posebni koliko volimo da mislimo da jesmo; da nismo jedini ljudi koji su ikad praktikovali demokratiju; da „zapadne“ vlade zapravo, ne da šire demokratiju po svetu, već provode barem isto toliko vremena umećući se u živote ljudi koji praktikuju demokratiju hiljadama godina, te im na jedan ili na drugi način govore da prestanu sa tim.

Jedna od stvari koje najviše ohrabruju u vezi sa ovim novim pokretima, koji su inspirisani anarhizmom, je ta što oni predlažu novu formu internacionalizma. Stariji, komunistički internacionalizam je imao neke divne ideale, ali u organizacionom smislu, svi su u osnovi plovili u istom pravcu. Internacionalizam je postao sredstvo pomoću koga su se režimi van Evrope i njihove naseljeničke kolonije učile zapadnim stilovima organizovanja: partijske strukture, plenarne sednice, čistke, birokratske hijerarhije, tajna policija... Ovoga puta – možemo to nazvati drugim talasom internacionalizma, ili samo anarhističkom globalizacijom – kretanje organizacionih formi je najvećim delom otišlo u drugom pravcu. Nije u pitanju samo proces zasnovan na konsenzusu: ideja masovne nenasilne direktne akcije razvila se prvo u Južnoj Africi i Indiji; postojeći model umrežavanja prvi su predložili pobunjenici u Čijapasu; čak je i ideja o

srodnim grupama potekla iz Španije i Latinske Amerike. Plodovi etnografije – i tehnike etnografije – mogu ovde biti od ogromne pomoći, ukoliko antropolozi uspeju da prevaziđu svoje – ma koliko razumljivo bilo – oklevanje, priznaju sopstvenu često bednu kolonijalnu istoriju i počnu da gledaju ono na čemu sede ne kao neku grešnu tajnu (koja je ipak njihova grešna tajna i ničija više), već kao na zajednički posed čitavog čovečanstva.

0 autoru:

Dejvid Grejber (David Graeber) je bio antropolog, društveni teoretičar i anarhistički aktivista, rođen 1961. godine u Njujorku. Bio je aktivan u okviru Pokreta za globalnu pravdu (Global justice movement, Alter-globalization movement) i Okupirajte Vol strit pokreta (Occupy Wall Street), a često se navodi da je upravo on autor čuvenog slogana: „Mi smo 99%“. Tekst koji je ovde preveden odlomak je iz knjige u kojoj ispituje mogućnost formiranja anarhističke antropologije, kao jednog specifičnog pristupa političkoj antropologiji, i pokušava da kroz analiziranje različitih egalitarističkih zajednica i kultura tokom istorije dođe do zaključaka koji bi pomogli da se društvo reorganizuje na nehijerarhijskim principima: *Fragments of an Anarchist Anthropology* (Prickly Paradigm Press, 2004).

Bibliografski podaci

Autor	Dejvid Grejber
Naslov	Fragmenti anarhističke antropologije
Prevod	Jelena Bojić
Izdavač	Samoobrazovni univerzitet „Svetozar Marković“
Godina	2019.